

ALLE YKSIVUOTIAIDEN KEHITYKSEN TUKEMINEN VARHASIÄN MUSIIKKIKASVATUKSEN KEINAIN

Emmi Wilkinson

**Pedagoginen opinnäytetyö
Joulukuu 2007**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) WILKINSON, Emmi	Julkaisun laji Pedagoginen opinnäytetyö (5 op)	
	Sivumäärä 25	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi ALLE YKSIVUOTIAIDEN KEHITYKSEN TUKEMINEN VARHAISIÄN MUSIIKKIKASVATUKSEN KEINAIN		
Koulutusohjelma Opettajan pedagogiset opinnot musiikin ja tanssin alalla		
Työn ohjaaja(t) MIETTINEN, Raija		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä Työn tavoitteena oli tarkastella varhaisiän musiikkikasvatuksen merkitystä alle yksivuotiaiden kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta. Tarkastelun näkökulmat oli valittu musiikkileikkikoulun tavoitteiden ja työtapojen pohjalta. Työssä pyrittiin selvittämään myös vauvojen harrastuksien tavoitteellista tarkoituspää ja löytämään uusia työtapoja vauvamuskariin. Tutkimuksessa yhdisteltiin tuoretta ja vanhempaa tietoa ja sovellettiin niitä käytäntöön. Työn tarkoituksena oli avartaa vanhempien käsityksiä varhaisiän musiikkikasvatuksesta kannustaen vanhempia yhteiseen musiikin harrastamiseen lastensa kanssa. Tutkimuksessa käytettiin niin sanottua teoreettista menetelmää. Tietoperustassa käsiteltiin vauvan kasvua ja kehitystä psykomotorisen, kognitiivisen, sosiaalis-emotionaalisen ja musiikillisen kehityksen osa-alueiden pohjalta. Tutkimusta havainnollistettiin esimerkeillä, jotka liittyivät tietyn osa-alueen kehittämiseen vauvamuskarin työtapoja käyttäen. Tutkimuksen toteutusosassa pohdittiin keinoja, joilla kehityksen osa-alueita voidaan tukea varhaisiän musiikkikasvatuksessa ja vauvojen harrastuksissa. Lisäksi perehdyttiin syvemmin alle yksivuotiaiden musiikkikasvatuksen tavoitteisiin ja työtapoihin, esimerkkinä toimiva vauvamuskarin rakenne. Työn tulosten perusteella voidaan todeta, että varhaisiän musiikkikasvatus tukee laajasti alle yksivuotiaan kaikkia kehityksen osa-alueita kokonaisvaltaisesti. Varhaisiän musiikkikasvatus tarjoaa vauvoille kaikkien aistien kautta koettavia virikkeitä ja vahvistaa perusturvallisuuden ja perusluottamuksen syntymistä sekä minäkäsityksen muodostumista. Lisäksi musiikkikasvatus tarjoaa vauvalle positiivisia elämyksiä taiteen parissa.		
Avainsanat (asiasanat) varhaisiän musiikkikasvatus, vauva, kehitys, vauvamuskari		
Muut tiedot		

Author(s) WILKINSON, Emmi	Type of Publication Diploma project (5 ECTS credits)	
	Pages 25	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title SUPPORTING THE DEVELOPMENT OF UNDER ONE-YEAR-OLDS THROUGH EARLY CHILDHOOD MUSIC EDUCATION		
Degree Programme Pedagogical studies for music and dance teachers		
Tutor(s) MIETTINEN, Raija		
Assigned by		
Abstract <p>The aim of the study was to examine the significance of early childhood music education from the viewpoint of the overall development of under one-year-olds. The perspectives for the study were adopted on the basis of the aims and methods of music play schools. The study also endeavoured to shed light on the objectives of babies' activities and find new approaches for music nursing schools for babies. The study combined recent and older information and applied them in practice, with the aim of improving parents' conceptions of early childhood music education by encouraging them to take part in music activities with their children.</p> <p>A theoretical method was used in the study. The discussion of the theoretical background dealt with the growth and development of babies in terms of psychomotor, cognitive, socioemotional and musical development. The study was illustrated by examples related to the development of each of these areas using methods for music nursing schools for babies.</p> <p>The empirical part of the study discussed methods that can be used in early childhood music education and babies' activities in order to support the various areas of development. In addition, the aims and methods of music education for under one-year-olds were further elaborated on using as an example a tried and tested lesson plan for a session in the music nursing school for babies.</p> <p>On the basis of the results of the work, it can be stated that early childhood music education considerably and comprehensively supports the various areas of development in under one-year-olds. Early music education offers stimuli to all the senses of the baby and fosters the development of a basic sense of trust and security as well as the formation of ego identity. Moreover, music education provides positive art experiences for babies.</p>		
Keywords early childhood music education, baby, development, music nursing school for babies		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	2
2 ALLE YKSIVUOTIAAN KEHITYS.....	3
2.1 Psykomotorinen kehitys.....	3
2.2 Kognitiivinen.....	6
2.3 Sosiaalis-emotionaalinen.....	9
2.4 Musiikillinen.....	12
3 VARHAISIÄN MUSIIKKIKASVATUS.....	14
3.1 Varhaisiän musiikkikasvatuksen kehitys.....	14
3.2 Vauvojen harrastukset.....	15
3.3 Alle yksivuotiaiden tavoitteet ja työtavat.....	16
4 POHDINTA.....	20
LÄHTEET.....	24

1 JOHDANTO

Lapsen ensimmäinen elinvuosi on kasvun ja kehityksen aikaa. Ensimmäisenä vuoteen vauva oppii muun muassa kielen ja kävelemisen taidon sekä muodostaa ensimmäiset ihmissuhteensa ja oman kehonkaavan. Mutta miten motoriset taidot vaikuttavat kielen kehitykseen? Miksi muskarissa lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitusta ja eläytymään satumailmaan? Ja mikä yhteys läheisillä ihmissuhteilla on positiivisen kehonkaavan muodostumiseen? Tutkimuksessani selvitän vastaukset näihin kysymyksiin sekä pyrin löytämään uusia keinoja, joilla varhaisiän musiikkikasvatus tukee alle yksivuotiaiden kehitystä. Otan myös selvää vauvojen harrastusten tarkoituksesta sekä musiikkileikkikoulun tavoitteista ja työtavoista.

Vauvamuskarit on monelle vielä tuntematon käsite – vauvamusikkileikkikoulutoiminnan juuret ulottuvat vasta muutaman kymmenen vuoden taakse. Tästä syystä myös alle yksivuotiaiden musiikkikasvatuksesta on tehty vain muutamia tutkimuksia; myös tuoreet lähteet ovat harvassa. Kuitenkin musiikkileikkikoulujen suosio on jatkuvasti kasvussa, ja vauvojen harrastuksista kirjoitetaan yhä useammin vauvalehdissä. Tutkimusaiheeni valintaan vaikutti siis pitkälti aiheen ajankohtaisuus, mutta myös oma mielenkiintoni vauvojen kehitystä kohtaan. Ensimmäisen vauvamuskariryhmän ohjauksen myötä minussa heräsi suuri kiinnostus aihepiiriin, kun sain omin silmin seurata 5–11 kuukauden ikäisten vauvojen fyysistä, psyykkistä, sosiaalista ja musiikillista kehitystä.

Tavoitteenani on löytää uusia työtapoja vauvojen kehitykseen perehtymisen myötä sekä pyrkiä tulevana musiikin varhaiskasvattajana yhä tavoitteellisempaan opetukseen. Yhdistelen työssäni aikaisempaa vanhentumatonta tietoa uusiin tuoreisiin tutkimuksiin sekä päivitettyyn tietoperustaan. Lähteiden rinnalle nostan esiin myös omia henkilökohtaisia mielipiteitä ja kokemuksia, joita kirjoitusprosessin aikana pyrin jatkuvasti muokkaamaan ja pohtimaan.

Tutkimukseni on tarkoitus herättää lukijassa uusia ajatuksia varhaisiän musiikkikasvatuksen merkityksestä alle yksivuotiaiden elämässä. Haluan avartaa pienten lasten ja lasta odottavien vanhempien käsitystä vauvamuskaritoiminnasta sekä sen antamista eväistä yksilön kasvuun ja kehitykseen. Haluan myös kannustaa vanhempia harrasta-

maan musiikkia lastensa kanssa vauvasta lähtien päivittäisten perushoitotilanteiden yhteydessä.

2 ALLE YKSIVUOTIAAN KEHITYS

Holistisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen on fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen kokonaisuus, jonka kehityksen osa-alueet kytkeytyvät aina toisiinsa. Fyysiseen osa-alueeseen sisältyy fyysisen kasvun lisäksi myös motorinen kehitys. Psyykinen osa-alue koostuu kognitiivisesta kehityksestä ja persoonallisuuden kehityksestä. Sosiaalinen kehitys sisältää perhesiteiden ja ystävyys-suhteiden muodostumisen, yhteiskunnan ja kulttuurin vaikutukset lapsen kehitykseen sekä moraalinen, empatian ja prososiaalisen käyttäytymisen syntyminen. Tarkastelen kuitenkin tässä luvussa lapsen kehitystä psykomotorisen, kognitiivisen, sosiaalis-emotionaalisen ja musiikillisen osa-alueiden pohjalta, sillä tämä malli on yleisesti käytössä musiikkileikkikouluissa opetuksen tavoitteiden asettelussa.

2.1 Psykomotorinen kehitys

Psykomotorinen kehitys tarkoittaa liikkeiden kehitystä, johon vaikuttavat psyykkiset tekijät. Psykomotorinen kehitys määräytyy pitkälle keskushermoston, luuston ja lihaksiston kehityksestä eli fyysisestä kasvusta. Perimä asettaa siis rajat motorisen kehityksen mahdollisuuksille. Motoriikan kehitykseen vaikuttavat kuitenkin ympäristötekijät kuten ympäristön virikkeet, yksilön persoonallisuus ja oma motivaatio motoristen taitojen harjoittamiseen. (Aaltonen, Ojanen, Sivén, Vilhunen & Vilén 1997, 126.)

Vauvan liikkeet ovat hyvin kokonaisvaltaisia, koska vauvan lihasten säätely ei ole kehittynyt vielä niin pitkälle, että vauva pystyisi hallitsemaan liikkeitään. Lihasten säätely kehittyy kefalokaudaalisesti (päästä jalkoihin) ja proksimodistaalisesti (keskeltä äärialueille). Toisin sanoen kokonaisvaltaiset liikkeet kehittyvät ensin, ja hienomotoriset liikkeet myöhemmin. (Aaltonen ym. 1997, 126.)

Vastasyntyneellä on synnynnäisiä kehitysheijasteita ja refleksejä, joista valtaosa häviää ensimmäisten elinkuukausien aikana. Heijasteet ovat automatisoituneita liikkeitä, joiden toiminnasta vastaavat aivorunko ja selkäydin. Lapsen heijasteita ovat moron heijaste, etsimis- ja imemisheijaste, asymmetrinen tooninen niskaheijaste, käsien ja jalkojen tarttumisheijasteet, kävelyheijaste ja suojeleheijasteet. Suojeleheijasteet ovat kehittyneempiä, ei-synnynnäisiä heijasteita. Suojeleheijaste eteen kehittyy noin puoli-vuotiaana, suojeleheijaste sivuille kehittyy noin yhdeksän kuukauden iässä ja suojeleheijaste taakse noin vuoden ikäisenä. Suojeleheijasteet alkavat syrjäytyä ensimmäisen elinvuoden aikana. (Aaltonen ym. 1997, 127–128 .)

Aaltonen ja muut (1997) painottavat kehitysheijasteiden väistymisen tärkeyttä edellytyksenä motoristen taitojen oppimiselle, koska tahdosta riippuvat liikkeet syntyvät heijasteiden tilalle (Aaltonen ym. 1997, 128). Mielestäni synnynnäisten kehitysheijasteiden väistyminen mahdollistaa vauvojen musiikkileikkikouluharrastuksen aloittamisen, koska motoristen taitojen kehittäminen voi alkaa vasta heijasteiden väistymisen myötä, kun vauva alkaa kontrolloida liikkeitään.

Aaltosen ja muiden (1997, 127) mielestä vauva ei kuitenkaan reagoi ympäristöön ainoastaan passiivisesti, tahdosta riippumattomien heijasteiden ja refleksien kautta, vaan myös aktiivisesti aistien avulla eli sensomotorisesti. Jo vastasyntynyt erottaa äänenkorkeuksia sekä reagoi ja rauhoittuu tuttuihin ääniin kuten äidin ääneen ja musiikkiin. Vauva maistaa makean ja suosii sitä. Hän maistaa myös suolaisen, happaman ja kitkerän. Hajuaistin kehityksestä ei ole tarkkaa tietoa, mutta on varmaa, että vauva tunnistaa ainakin oman äidin maidon tuoksun. Tuntoaisti on pisimmälle kehittynyt aisteista ja siksi myös tärkein. Kosketus, kuten silittely, pajailu ja kutitus, on erittäin tärkeää vauvan tunnesuhteen luomisen sekä kehonkaavan ja ruumiinkuvan muodostumisen kannalta. (Aaltonen ym. 1997, 127.) Vuokko Hurme (2006) väittää artikkelissaan, että jo vastasyntynyt erottaa lämpimän punaisen ja keltaisen sävyt. Pieni vauva tunnistaa myös ihmiskasvot ja sitä kautta oppii hahmottamaan ympyrän muodon jo hyvin pieninä. (Hurme 2006, 11.) Perusvärit – punaisen, sinisen, keltaisen ja vihreän – vauva erottaa kolmen kuukauden ikään mennessä (Aaltonen ym. 1997, 127). Vauvamuskarissa aisteja onkin hyvä harjaannuttaa käyttämällä paljon värejä ja valoja, muotoja ja makuja, ääniä ja sointivärejä sekä hellyyttä ja kosketusta.

Kolmen kuukauden ikäinen vauva on jo tervetullut musiikkileikkikoulutoiminnan pariin. Vaikka kolmikuukautinen onkin vielä todella pieni ja avuton, osaa hän jo tarttua esineisiin ja heiluttaa niitä (Otsamo & Ypyä 2001a, 61). Neljäkuinen vauva osaa jo kääntyä selältä vatsalleen ja löytää omat sormensa ja varpaansa tutkiakseen niitä. Viisi kuukautta täyttänyt saattaa alkaa jo yrittää päästä liikkeelle. Vauva saattaa myös osata jo siirtää tarttumisotteessaan olevaa esinettä kädestä toiseen. (Otsamo & Ypyä 2001a, 61.)

Alle puolivuotiaat muskarivauvat luokitellaan tarkkailijoiden ja touhuajien joukkoon (Pantsu 2005a). Heidän kanssaan tärkeintä muskarissa on rauhallinen tunnelma. Syylissä keinuttaminen, vauvahieronta, leipomislorut ja sormi- ja varvasleikit tukevat pienen lapsen motorista kehitystä. Hienomotoriikkaa voi kehittää soittamalla marakasseja ja kulkusia. Houkutellakseen vauvaa pääsemään liikkeelle voidaan myös kokeilla heiluttaa marakassia tai kulkusta pienen matkan etäisyydellä vauvasta, jolloin vauva joutuu kurottamaan itseään eteenpäin.

Suojeluheijaste eteen kehittyy puolivuotiaana. Heijaste mahdollistaa vauvan istumisen tuettuna, koska nyt vauva ei enää kupsahda eteenpäin istuessaan, vaan tukee eteenpäin kallistumistaan käsillensä. Myös vatsallaan ollessa vauva jaksaa tukea itseään kädet suorina. Jalkojenkin lihakset ovat vahvistuneet. Lihasten hallinnan myötä ja vahvistuessa vauva oppii ryömimään eteen tai taakse ja myöhemmin myös konttaamaan. Ympäristön tarjoamien virikkeiden tutkiminen toimii houkutteena liikkumiseen. Koska puolivuotinen vauva osaa jo pitää kämmeniään auki, hän pystyy poimimaan kiinnostavia esineitä sormilla – pinsettioitteen kehittyminen tapahtuu kuitenkin vasta myöhemmin. Poimimiinsa tavaroihin vauva tutustuu oraalisesti. Seitsemän kuukauden iässä vauva voi osata istua ilman tukea, jos suojeluheijaste sivuille on kehittynyt, ja kuukautta myöhemmin vauva oppii seisomaan tuen kanssa. (Otsamo & Ypyä 2001b, 45.)

6–9 kuukauden ikäisten vauvamuskariryhmässä voi alkaa jo liikkua enemmän. Pomp-piminen aikuisen avulla kehittää jalkojen motoriikkaa ja vahvistaa niiden lihaksia. Istumisen oppiminen ja käden motoriikan kehittyminen mahdollistavat laattasoittimiin ja rumpuihin tutustumisen. Köröttelykin on helpompaa nyt, kun vauva oppii vähitellen istumaan. Köröttelyleikit ovat erittäin tärkeitä motorisen kehityksen kannalta, koska ne kehittävät vauvan tasapainoa ja rytmitajua. 6–9 kuukauden ikäisten muskarissa ei

saa kuitenkin unohtaa rauhallista toimintaa, kuten vauvahierontaa ja hitaassa sykkeessä sylissä keinuttamista.

Yhdeksän kuukauden jälkeen vauvan hienomotoriikka kehittyy huomasti: Vauva taputtaa, vilkuttaa ja oppii pinsettiotteen. Suojeluheijaste sivuille on kehittynyt, joten vauva pystyy istumaan ilman tukea. Vauva konttaa nopeasti, ja ottaa pian myös ensimmäiset askeleensa. Edellytyksenä kävelyn kehitykselle on kuitenkin suojaheijasteen taakse kehittyminen. (Kiuru & Otsamo 2001, 45.)

9–11 kuukauden iässä vauvat eivät malttaisi pysyä paikoillaan, joten muskarissa voi käyttää enemmän aikaa musiikkiliikuntaan, kuin paikoillaan olemiseen. Hienomotoriikkaa kehitetään vauvamuskarissa laululeikkien avulla ja käyttämällä rytmisoittimia sekä yksinkertaisia kehosoittimia taputtaen. Vakiosoittimiin kuuluu nyt marakassi, kulkuset, rummut ja laatat sekä rytmikapulat, putkipenaali ja triangeli, joita voi soittaa vanhemman kanssa. 9–11 kuukauden ikäisten vauvamuskariryhmässä tulee muistaa käyttää yhä myös samoja toimintatapoja, kuin 6–8 ja 3–5 kuukauden ikäisten ryhmässä. Hienomotoriikan kehittymisen kannalta sormileikit ovat ehdottoman tärkeitä, ja niitä kannattaa harjoitella myös siksi, että yksivuotistarkastuksessa neuvolassa seurataan lapsen sorminäppäryyttä.

2.2 Kognitiivinen kehitys

Sana *kognitio* tarkoittaa tietoa, ja käsitteeseen kognitiivinen sisältyy kaikki ihmisen tiedollinen toiminta eli havaitseminen, muisti, ajattelu, kieli ja oppiminen. Vauvan ajattelun ja oppimisen edellytyksenä on, että hän hahmottaa ympäristöään havaintojen ja toimintansa avulla. Oppimisen lähtökohta on se, että vauva aistii ympäristön ärsykeitä, joista hän tekee havaintoja. Havainnot muodostavat kokemuksia eli skeemoja, jotka ovat mielen sisäisiä malleja tosimaailmasta. Skeemoja käytetään uuden tiedon ymmärtämiseen. Kun skeema aktivoituu, niin samalla aktivoituvat sen merkitykseen liittyvät psykologiset ja fysiologiset reaktiot, joiden avulla uudesta tiedosta voidaan tehdä nopeammin johtopäätöksiä. (Aaltonen, Ojanen, Sivén, Vilhunen & Vilén 1997, 136.)

Ennen kuin vauva oppii kielen, hän välittää ja vastaanottaa tietoa ilmeillä ja eleillä. Kun vauva oppii hyvin pienenä tunnistamaan ihmiskasvot, hän oppii samalla tulkitsemaan läheistensä mielentiloja hymyn, naurun, kulmakarvojen asennon, äänensävyä ja silmien pilkkeen perusteella. Vastasyntynyt reagoi puheeseen ja rauhoittuu kuullessaan tuttuja ääniä, muttei ymmärrä sanoja vielä ensimmäiseen puoleen vuoteen. (Aaltonen ym. 1997, 136–137.)

Neljännän kuukauden aikana vauva alkaa äännellä monipuolisesti ja hän osaa jo nauraa ääneen. Neljän kuukauden ikäinen vauva oppii uudet äänteet: m, g, k, p ja b. Hän kuuntelee puhetta tarkasti ja kuukautta myöhemmin matkiikin jo kuulemiaan ääniä. Puolivuotiaana hän yrittää myös tulkita kuulemaansa puhetta samalla, kun hän jokellee aktiivisesti yrittääkseen tulla ymmärretyksi. Puolivuotias sanoo jo ensimmäiset vokaalinsa, jotka usein ovat uu, ii ja aa. Vähitellen kielestä alkaa löytyä myös ensimmäiset tavuparit, joista tyypillisimpiä ovat da-da ja ga-ga. (Aaltonen ym. 1997, 137; Otsamo & Ypyä 2001a, 61.)

Seitsenkuisena vauva tunnistaa jo oman nimensä. 7–8-kuinen vauva ymmärtää paljon enemmän kuin osaa itse ilmaista. Tässä vaiheessa kannattaa alkaa asettamaan rajoja, sillä vauva oppii jo ymmärtämään ei-sanat. Yhdeksännestä kuukaudesta alkaen vauvan jokertelun joukosta alkaa löytyä ensimmäisiä sanoja, ja vauva toistaa mielellään kuulemiaan sanoja ja tavuja. Ensimmäistä ikävuotta lähestyessä vauva saattaa jo nimetä joitain esineitä ja ymmärtää yksittäisiä käsitteitä. (Aaltonen ym. 1997, 137; Otsamo & Ypyä 2001b, 46.)

Alle puolivuotiaiden vauvamuskarissa kielen kehitystä tuetaan erilaisilla hokemilla ja loruilla köröttelyn tahdissa. Lauluja voidaan laulaa sanojen sijasta opituilla tavupareilla tai vokaaleilla. Vokaalilaulanta sopii kehtolauluihin hyvin, ja tutun äänen kuunteleminen rauhoittaa lasta. Yli puolivuotiaiden vauvamuskariin kannattaa ottaa käyttöön alkulaulu, jossa tulee ilmi lapsen nimi, ja lauluihin voi ottaa jo yksinkertaiset sanat. Laulujen ja runojen toisto sekä asioiden nimeäminen on erittäin tärkeää. Lorut, sadut ja laulut auttavat lasta puheen alkuun (Kiuru & Otsamo 2001, 45). Ollaranta ja Simojoki (1989, 135) toteavat, että lapsi oppii puhumaan kuulemalla ja matkimalla. Siksi lapselle puhutaan selvästi, yksinkertaisesti, samoja sanoja toistaen.

Kielen kehitys on myös laajasti yhteydessä motoriikan kehitykseen. Koska puhumiseen tarvitaan motorisia taitoja, puhemotoriikan alue sijaitsee samassa paikassa aivoja, kuin muutkin motoriikan alueet. Kaikki motorinen kehitys on yhteydessä toisiinsa hermoverkkojen välityksellä, esimerkiksi liikkuminen aktivoi samoja alueita aivoissa kuin puhuminenkin. Puhuminen on ihmisen vaativimpia motorisia suorituksia, ja siksi motorisesti lahjakas lapsi voi myös muita ikäisiään vaivattomammin oppia puhumaan. Motoristen taitojen harjoittelu on siis hyvä aloittaa niin aikaisin kuin mahdollista. Puheen yhteys motoriikkaan on helposti tunnistettavissa jokelteluvaiheessa, jolloin vauva usein heiluttaa käsiään rytmisesti hokiessaan samaa tavua. (Rinne 2004, 29.)

Ääntelyn lähtökohtina ovat aivojen kypsyminen, joka on geneettistä, ja hermoverkkojen järjestäytyminen, johon ympäristö voi vaikuttaa. Kun hermosto kehittyy tarpeeksi, vauva alkaa jokellella ja mitä enemmän vauva jokeltelee, sitä nopeammin äänihuulet ja niitä ohjaava hermosto kehittyvät, ja lopulta vauva oppii puhumaan. Hermoston kehityksessä tietyn tason saavuttaminen mahdollistaa aina myöhemmän kehityksen. (Rinne 2004, 30.)

Motoriikan merkitys ei ainoastaan kosketa kielen kehitystä vaan melkein kaikkea oppimista. Tiedetään jo, että motoristen taitojen harjoittelu voi edistää puheen kehitystä, mutta puheen kehitys mahdollistaa myös luku- ja kirjoitustaidon kehittymisen. Kielen kehitys vaikuttaa myös satujen kuuntelemisen taitoon, joka kehittää aivojen matemaattisia alueita. Matematiikan ja kielen kehittyminen kulkevat käsi kädessä, koska sekä satujen ymmärtämisessä että matematiikan hahmottamisessa tarvitaan yleiskäsitteitä ja mielikuvitusta. (Rantanen 2003, 34–35.)

Ollaranta & Simojoki (1989) ovat samalla linjalla Rantasen kanssa motoriikan merkityksestä oppimiseen. He väittävät, että vauvaa pitäisi voimisteluttaa hoitopöydällä lorun tai laulun yhteydessä, sillä niiden säännöllinen kuuleminen ja myöhemmin matkiminen ovat sekä puheen että myöhemmin luku- ja kirjoitustaidon parhaita valmentajia. (Ollaranta & Simojoki 1989, 123.) Vauvamuskarissa vanhemmat oppivat paljon loruja ja lauluja sekä niihin liittyviä leikkejä, jotka harjoittavat vauvan motorisia taitoja.

Jyväskylän yliopiston Niilo Mäki Instituutin neuropsykologian erikoispsykologi Pekka Räsänen mielestä kaiken oppimisen avainsana on kuitenkin tunne. Jos vauva on

motorisesti kömpelö, liikkuminen ja esineiden käsittely vaikeutuvat, ja vauvan motivaatio hankkii tietoa ympäristöstään vähenee. Seurauksena uusien asioiden oppiminen viivästyy. Mutta jos vauva saa kannustusta, tukea ja apua oppimiseen ja hän saa nauttia onnistumisen kokemuksista yhdessä vanhemman kanssa, hän on myös aktiivisempi ja tiedonhaluisempi ja oppii siksi myös nopeammin. (Rantanen 2003, 34–35.)

Mielestäni vauvamuskarissa opettajan tehtävä on tarjota vauvalle tilanteita, joiden avulla vauva saa onnistumisen kokemuksia ja positiivisia elämyksiä, joista hän voi nauttia yhdessä vanhemman kanssa. Opettaja luo myös turvallisen ja positiivisen oppimisympäristön, jossa jokainen vauva haluaa olla aktiivinen ja tiedonhaluinen.

2.3 Sosiaalis-emotionaalinen kehitys

Vauvan sosiaalis-emotionaaliseen kehitykseen sisältyvät persoonallisuuden kehittyminen, tunne-elämän kehittyminen sekä sosiaalisten suhteiden kehittyminen. Aaltonen ja muut (1997) korostavat perusluottamuksen tärkeyttä, joka on persoonallisuuden kehittymisen ydin. Vauvan täytyy pystyä muodostamaan perusluottamus vanhempiinsa ja hoitajiin, jotta hän voi muodostaa perusluottamuksen ympäröivään maailmaan ja läheisiinsä. (Aaltonen, Ojanen, Sivén, Vilhunen & Vilén 1997, 147.)

Perusluottamuksen syntyminen alkaa vanhemmista ja hoitajista. Heidän on tyydytettävä vauvan perustarpeet kuten nälkä, puhtaus ja lämpö. (Aaltonen ym. 1997, 147.) Perustarpeisiin kuuluvat myös henkiset tarpeet: juttelu, loruilu, höpöttely – ja kosketelu. Mitä enemmän kokemuksiin liittyy mielihyvää, tuntemista ja tunnustelemista, sitä enemmän lapsi saa tukea henkiselle kehitykselleen. (Ollaranta & Simojoki 1989, 121.) Perustarpeiden tyydyttämisen rinnalla on oltava myös rakkautta ja lämpöä, jotta turvallinen luottamussuhde voi syntyä. Lapsen toiveet on täytettävä ja hänestä on aidosti välitettävä. (Aaltonen ym. 1997, 147.)

Amerikkalainen psykologi ja psykoterapeutti Daniel Stern on tutkinut vauvojen sosiaalis-emotionaalista kehitystä ja hänen mukaansa vuorovaikutussuhteen luominen vauvan ja hoitajan välillä alkaa jo vauvan ollessa seitsemän viikon ikäinen. Vuorovaikutussuhteen luominen jatkuu vauvan viidennen ikäkuukauden puoleen väliin saakka. Sternin mukaan vauvan ja hoitajien välinen vuorovaikutussuhde on välttämätön edel-

lytys lapsen sosiaalisen maailman syntymiselle. Vuorovaikutussuhteen luomisen kautta vauva oppii tiedostamaan, että hän saa jotain aikaan maailmassa; että hän on tekijä. Vauva alkaa myös ymmärtää, että hän ja hänen äitinsä ovat erillisiä fyysisiä olentoja. (Aaltonen ym. 1997, 153.)

Mitä pienempi lapsi on kyseessä, sitä tärkeämpää vuorovaikutussuhde on lapsen ja aikuisen välillä. Turvalliset ihmissuhteet rakennetaan lämpimällä ja rauhallisella yhdessäololla, jonka tärkeimpiin hetkiin lasketaan sylissä oleminen ja nukkumaanmeno-aika (Ollaranta & Simojoki 1989, 130). Yksi vauvamuskarin tavoitteista onkin laajentaa vanhempien lauluvarastoa, jotta he voivat hyödyntää sitä kotona yhteisten hetkien aikana vauvan kanssa. Nukkumaan käydessä vauva rauhoittuu vanhemman laulaessa kehtolaulua, koska tutun äänen kuuleminen tuo vauvalle perusturvallisuuden ja perusluottamuksen tunnetta.

Tunteita kuvaavat ilmeet alkavat näkyä vauvan kasvoilla kolmen kuukauden ikäisenä (Otsamo & Ypyä 2001a, 61). Daniel Sternin mukaan neljä ja puoli kuukautinen hahmottaa jo mielenmaisemia, joihin sisältyvät halut, aikomukset, tunteet, tarkkaavaisuus, ajatukset ja muistot. Vauva aistii myös herkästi läheistensä tunnetiloja, ja ne heijastuvat hänen omiin tunnetiloihinsa. Positiiviset tunnetilat muodostuvat yhä tärkeämmiksi, ja vauva nauttii entistä enemmän vanhemman kanssa koetuista onnistumisista. (Aaltonen ym. 1997, 153–154.)

Vauvamuskarissa vauvalle tarjotaan positiivisia elämyksiä musiikin avulla. Muskarin tulisi herättää vauvassa musiikkiin ja yhteistoimintaan liittyviä hyviä muistoja ja myönteisiä tunteita. Vauvamuskaritoiminnan kautta haetaan yhteisiä onnistumisen kokemuksia, joista vauva iloitsee ja nauttii. Samalla vahvistetaan vauvan perusturvallisuuden ja perusluottamuksen tunteen muodostumista (Pantsu 2005b).

Unkarilainen lapsipsykologi Margaret Mahler (1897–1985) esitti teorian lapsen minuuden kehityksestä. Sen mukaan ihmisen kehonkaava alkaa muodostua vauvan ollessa viisi kuukautta. Kehonkaavan muodostuminen jatkuu yhdenteentoista kuukauteen saakka. (Aaltonen 1997, 148.) Kehonkaavan muodostumisen aikaa kutsutaan eriytymisvaiheeksi, joka on osa kolmevuotista separaatio-individuaatio-prosessia. Eriytymisvaiheessa vauva alkaa tajuta eron itsensä ja äitinsä välillä. Tieto siitä, että äidistä voi joutua eroon, pelottaa kuitenkin vauvaa, ja siksi hän saattaa eriytymisvaiheessa

vierastaa läheisiäkin ihmisiä – jopa omaa isäänsä ja isovanhempiaan. Vierastaminen on kuitenkin tärkeä ja välttämätön kehitysvaihe minäkuvan hahmottumisen kannalta, ja se on myös merkki siitä, että vauvan ja äidin välinen suhde on kunnossa (Otsamo & Ypyä 2001a, 62). Vierastaminen on yleensä huipussaan kahdeksan kuukauden iässä ja se alkaa vähentyä, kun vauva ymmärtää, että hän on erillinen äidistä, mutta säilyttää samalla kontaktin äitiin. (Otsamo & Ypyä 2001b, 46.)

Vauvat rakastavat piiloleikkejä ja omaa peilikuvaansa eriytymisvaiheen aikana (Otsamo & Ypyä 2001b, 61). Niiden kautta vauvat harjoittelevat tiedostamattaan olemaan erossa äidistä. Vauvamuskaritoiminnassa käytetään paljon piiloleikkejä ja peilileikkejä. Piiloleikkejä voidaan toteuttaa perinteisten sormileikkien avulla, mutta myös huivileikeillä, joiden tarkoituksena on, että äiti piilottaa kasvonsa hetkeksi värikkään huivin taakse ja tulee sitten esiin yllättäen iloiten ja pajaten vauvaa. Peilileikkejä voidaan toteuttaa vauvamuskarissa esimerkiksi rivitanssin yhteydessä niin, että vauvat ovat sylissä selkä äitiin päin, mutta näkevät itsensä sekä äitinsä peilin kautta. Peilileikeissäkin voi käyttää yllätyksen viehätystä kääntymällä välillä selkä peiliin päin hetkeksi ja sitten yllättäen takaisin kasvot kohti peiliä.

Positiivisen kehonkaavan muodostumisessa olennaista on koskettelu, koska sitä kautta vauva oppii tuntemaan omaa kehoaan. Oman kehon tunteminen auttaa sen hallinnassa, ja onnistumisen kokemukset motorisessa kehityksessä ovat edellytyksinä positiivisen kehonkaavan muodostumisessa. Positiivinen kehonkaava edesauttaa myös positiivisen minäkuvan kehittymiseen, minkä kautta ihminen saa varmuutta taas sosiaalisiin tilanteisiin. (Aaltonen ym. 1997, 131.)

Muskarin vauvaryhmissä kehonkaavan muodostumista vahvistetaan yleensä vauvahieronnalla. Vauvahieronta sopii hyvin tuokion loppuun, sillä sen tarkoitus on rentouttaa vauvaa sekä fyysisesti että psyykkisesti. Vauvahieronnan tavoitteena on mielihyvän tunteminen, läheisyys ja hellyys vauvan ja vanhemman välillä sekä vanhemman läsnäolo. (Pantsu 2005a.)

Puolivuotiaana vauva kaipaa yhä enemmän seuraa. Hän osaa ilmaista mistä pitää ja mistä ei. Tyypillisiä tunneilmauksia ovat nauru, kiljahtelu, hihkaisu ja itku. Seitsemän kuukauden iässä vauvan mielialat ovat tulkittavissa myös äänensävyistä. Eriytymisvaiheeseen liittyvän kahdeksannen kuukauden ahdistuksen ongelmia ovat vierastus ja

nukahtamisvaikeudet. (Otsamo & Ypyä 2001b, 45–46.) Yhdeksänkuukautisessa lapsessa huumori tulee esiin jokeltelun yhteydessä, kun vauvan saattaa kuulla jokeltelemassa yksin ja nauravan sitten makeasti itselleen. Yhdeksän kuukauden ikäinen vauva aistii muutenkin tunnelmia ja mielialoja tarkasti. Kymmenen kuukauden iän saavuttaessa vauva on siirtynyt eriytymisvaiheesta harjoitteluvaiheeseen, jolloin vauvassa alkaa näkyä ensimmäiset itsenäistymisen merkit. (Kiuru & Otsamo 2001, 45–47.)

Harjoitteluvaihe on toinen osa Mahlerin separaatio-individuaatio-prosessia. Harjoitteluvaihe alkaa, kun vauvan luottamus äidin pysyvyyteen kasvaa. Silloin hän uskaltaa alkaa eriytyä äidistään ja tutkia ympäristöään enemmän. Harjoitteluvaiheen aikana vauva kuitenkin palaa välillä tarkastamaan äitinsä pysyvyyden. (Otsamo & Ypyä 2001a, 62.)

2.4 Musiikillinen kehitys

Tutkimukset osoittavat, että jo sikiöaikana lapsi tiedostaa ympärillään olevien äänien värähtelyn ja tunnistaa äidin äänen. Sikiö reagoi kohdun ulkopuolella oleviin ääniin – kuten musiikkiin – liikkuen tai rauhoittuen. Sikiön kuulo kehittyy miltei täydelliseksi jo raskauden kahdennellakymmenennellä viikolla, ja viisi viikkoa myöhemmin sikiö alkaa rauhoittua kuullessaan laulua. Kahdenkymmenenviiden viikon ikäisellä sikiöllä on myös jo oma rytmitaju. Synnyttyään vauva muistaa sikiöajan loppupuolella kuulemansa laulut ja osaa erottaa ääniä ja sävelkorkeuksia. Esimerkki vauvan synnynnäisestä rytmitajusta ja äänien erottelukyvystä on havaittu vauvan tunnistessa äitinsä äänen ja liikkeen. (Marjanen 2004.) Pieni vauva rentoutuu parhaiten kuunnellessaan oman äidin sydämen sykettä ja laulua sekä lasten ääniä ja huilunsoittoa. (Marjanen 2004; Ollaranta & Simojoki 1989, 120.) Vauvalle mieluisin äänenkorkeus sijoittuu yksiviivaisen a:n ja kaksiviivaisen c:n välille (Ollaranta & Simojoki 1989, 120).

Musikaalisuuden geneettisyydestä on useita eri mielipiteitä, mutta varmaa on se, että lorut ja laulut kehittävät vauvan musikaalisuutta. Musiikin vaikutus vauvaan vanhemman laulaessa näkyy ensimmäisenä vauvan silmien loisteessa, itkun loppumisena, liikehdintänä musiikin mukaan ja hyvän mielen hyminänä. (Ollaranta & Simojoki 1989, 120–121.)

Musiikin lähtökohtana on aina rytmi, koska jokaisen ihmisen kehossa on synnynnäinen syke sydämessä ja sitä kautta rytmittäjä. Rytmittäjän kehittämiseen kuitenkin vaikuttavat ympäristötekijät, joista tärkein on päivärhythmin säännöllisyys. Päivärhythmin säännöllisyys vaikuttaa myös vauvan tasapuoliseen kehitykseen. Ollaranta ja Simojoki (1989, 122) tuovat esille mielipiteensä vauvan rytmittäjän kehittämisestä seuraavasti: ”Jokaisen lapsen pitäisi saada nukahtaa sylissä tai kehdon heijauksessa, koska silloin lapsi saa kokea rytmin kehossaan.” Rytmin ja liikkeen kokeminen auttavat vauvaa löytämään laulamisen kyvyn. (Ollaranta & Simojoki 1989, 122–123.)

Kiinassa syntynyt amerikkalainen musiikkikasvattaja Lily Chen-Hafteck on osoittanut tutkimuksissaan (2004), että jo pieni vauva kykenee monipuoliseen ja sivistyneeseen musiikin tulkintaan. Ensimmäinen tapa reagoida musiikkiin on liike, ja vauva ilmaiseekin rikkaita musiikillisia ideoitaan heti, kun fyysinen kehitys mahdollistaa liikkumisen. Kuten Ollaranta ja Simojoki, myös Chen-Hafteck on sitä mieltä, että ympäristöllä on suuri vaikutus musiikilliseen kehittymiseen. Ympäristötekijöihin kuuluvat monipuoliset mahdollisuudet erilaisen musiikin kuunteluun ja vanhempien kannustus. Musiikkiliikunnan harrastaminen opettaa lasta arvostamaan ja ymmärtämään musiikkia. Toisaalta musiikin mukana liikkehtiminen on vauvalle niin luonnollinen tapa, ettei sitä tarvitse erikseen opettaa, vaan kannustus on avainsana oppimiseen. Flow- eli virtauskokemukset ovat todisteena siitä, että vapaa liikkuminen on paras tapa oppia musiikkia. (Chen-Hafteck 2004.)

Alle puolivuotiaan liikkuminen on vielä hyvin rajoittunutta, sillä heijasteet estävät vauvaa kontrolloimasta omia liikkeitään. Ilmeet, eleet ja koko kehon liikehdintä kuitenkin kertovat vauvan nautinnosta musiikin mukana liikkumiseen. Seitsemän kuukauden ikäisestä lähtien vauva aistii tempon muutokset ja kontrolloi jo joitain liikkeitään. Musiikin soidessa vauva heiluttelee käsiään ja jalkojaan ja liikuttelee kieltä ja ääntelee. Vuoden ikää lähestyessä vauva taputtaa ja konttaa sekä heiluu eteen ja taakse istualtaan ja kontallaan kuullessaan musiikkia. (Chen-Hafteck 2004.)

Kuin puhumisen taidon myös musikaalisuutta vauva oppii parhaiten kuulemalla, matkimalla ja oivaltamalla omassa tahdissaan. Jos vauvalle lauletaan ja loruillaan paljon, hän oppii matkimaan laulamista ja tapailemaan sävelmiä jo samanaikaisesti, kun hän opettelee puhumaan. Musikaalisuuden kehittymisessä lorujen, hokemien ja laulujen toisto on siis oleellista. Puhumaan opetteleva vauva kokeilee ja maistelee kieltä ja

sanoja, mutta samalla myös puheen sointia, johon tutustuminen on helpompaa, jos vauvalla on kokemusta musiikista ja laulamisesta. (Ollaranta ja Simojoki 1989, 120–121, 135.)

3 VARHAISIÄN MUSIIKKIKASVATUS

3.1 Varhaisiän musiikkikasvatuksen kehitys

Lastenlaulukulttuurin juuret ovat hyvin kaukana historiassa. Lorut, hokemat, sanaparret ja kehtolaulut ovat siirtyneet sukupolvelta toiselle jo hyvin pitkän ajan. Alun perin ne syntyivät lohduttamaan, naurattamaan, kiinnittämään lapsen huomiota pois ikävistä asioista tai ohjeiksi ja opetuksiksi (Ollaranta & Simojoki 1989, 120). Tänä päivänä lastenlauluperinne ei enää kulje rinnallamme niin vahvana kuin ennen vanhaan, vaikka musiikin merkitys lastenhoidossa onkin pysynyt ja tulee vastaisuudessa pysymään aina samana. Siksi tarvitsemme musiikkileikkikouluja, jotka ylläpitävät ja eheyttävät musiikillista kansanperinnettämme.

Ensimmäinen suomalainen musiikkileikkikoulu syntyi vuonna 1958 musiikinopettaja Sirkka Valkola-Laineen lastenkamariin. Vaikutteita opetusmenetelmiinsä Valkola-Laine oli saanut Tukholmasta, Wienistä ja Zürichistä. Musiikkileikkikoulun tavoitteina oli herättää lapsissa elävää harrastusta musiikkiin. Työtapoina käytettiin yhteissoittoa ja nuotinlukua, joka aloitettiin jo noin kolmen vuoden iässä. Tyypillisiä soittimia muskarissa olivat rytmisoittimet ja melodika. Vuonna 1987 Sirkka Valkola-Laine valittiin Musiikin varhaiskasvattajat ry:n ensimmäiseksi kunniajäseneksi. (Ollaranta & Simojoki 1989, 160.) Musiikin varhaiskasvattajat ry perustettiin vuonna 1979. Nykyisin yhtiö toimii nimellä Varhaisiän musiikinopettajat ry. Sen tavoitteina on:

- kehittää alle kouluikäisten lasten musiikinopetusta
- kehittää jäsentensä pedagogista ammattitaitoa
- valvoa jäsentensä ammatillisia etuja
- toimia jäseniään yhdistävänä elimenä sekä
- seurata varhaisiän musiikkikasvatuksen alalla tapahtuvaa koulutusta ja lainsäädäntöä ja edistää niiden kehittämistä. (Micarte Design 2007.)

Musiikkileikkikoulun kehityksestä Suomessa ei ole tehty virallisia tutkimuksia, mutta tiedetään, että 1960-luvun puoleen väliin mennessä perustettiin ainakin viisi kunnallista musiikkileikkikoulua, useita yksityisiä musiikkileikkikouluja sekä Seurakuntien musiikkikerhoja alle kouluikäisille. Musiikkileikkikoulunopettajakoulutus sai alkunsa vuonna 1971 Sibelius-Akatemian koulumusiikkiosaston johtajan, lehtori Ellen Urhon toimesta. Nykyisin musiikkileikkikoulunopettajaksi voi kouluttautua Helsingissä, Jyväskylässä, Lahdessa ja Pietarsaareissa. (Ollaranta & Simojoki 1989, 160–161.) Ensimmäisen vauvamuskarin tarkkaa ajankohtaa ei ole tiedossa, mutta ensimmäinen mammamuskarin perustettiin vuonna 1987 musiikin tohtori Päivi Kukkamäen aloitteesta (Marjanen 2004). Tämän myötä todennäköisesti myös vauvamuskarin on saanut alkunsa. Suvi Laineen artikkelin mukaan (2005, 22) vauvamusikkileikkikouluja on järjestetty Suomessa 1990-luvulta lähtien.

3.2 Vauvojen harrastukset

Lasten harrastukset ovat hyvin pitkälti leikkiä, mutta harrastuksista on myös hyötyä ja niitä ohjaa tavoitteellinen ajatteluperusta. Harrastuksissa vauvoille tarjotaan mielikuvitusta tukevia ja eläytymiskykyä kehittäviä virikkeitä. Tärkeää vauvojen harrastuksissa on myös vertaisryhmän tapaaminen. Sekä vanhemmat että vauvat saavat vertaistukea yhteisestä harrastuksesta.

Vauvojen vertaistuen merkitys alkaa viidennen ikäkuukauden paikkeilla, kun vauva alkaa kiinnittää huomiotaan muihin samanikäisiin lapsiin. Ryhmässä vauva oppii ymmärtämään eri roolien merkityksiä, minkä myötä vauva muodostaa omaa identiteettiään. (Aaltonen, Ojanen, Sivén, Vilhunen & Vilén 1997, 163.) Vauva oppii ryhmätoiminnan kautta yhteistoiminnan alkeita kuten huomioimaan muiden toiveita ja odottamaan omaa vuoroaan sekä ilmaisemaan ja säätämään omia tunteitaan (Aaltonen ym. 1997, 163; Könönen 2006, 40). Ryhmässä toimiminen on tukena myös empatian syntymiselle ja sen kehitykselle, ja erilaisiin ihmisiin tutustuminen auttaa vauvaa tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa myöhemmin elämässä (Aaltonen ym. 1997, 163, 167). Ollaranta ja Simojoen mukaan (1989, 126) vertaistuki liittyy usein äideillä synnytyksen jälkeisen masennuksen lievittämiseen, kun taas isille vertaistuki on tärkeää, koska monesti vauvan symbioosivaiheessa isät kokevat itsensä sivullisiksi

äidin ja vauvan yhteiselon rinnalla. Vertaistuki on myös tärkeää, jos vanhemmat kokevat itsensä epävarmoiksi lastenhoidossa.

Tamperelainen lastenpsykiatri Mirjam Mäntymaa väittää, että vauva ei tarvitse kehityäkseen säännöllisiä harrastuksia tai kerhoja, vaan tärkeää harrastuksissa on vauvan ja vanhemman välinen vuorovaikutus, mikä ohjaa vauvan sosiaalista kehitystä – vauvahan on aktiivinen vuorovaikutuksen osapuoli jo ensimmäisinä elinkuukausinaan. Oleellisin asia harrastuksissa on vauvan ja vanhemman yhteinen aika, jonka myötä vauvalle muodostuu tunne pysyvästä läheisestä ihmissuhteesta, jonka kautta hän voi alkaa rakentaa maailmankuvaansa ja minäkuvaansa. (Könönen 2006, 40.)

3.3 Alle yksivuotiaiden musiikkikasvatuksen tavoitteet ja työtavat

Varhaisiän musiikkikasvatuksen opetussuunnitelma kuuluu niin sanottuun taiteen perusopetuksen laaja-alaiseen malliin, jonka yleisenä tarkoituksena on luoda edellytyksiä hyvän musiikkisuhteen syntymiselle. Opetuksen tavoitteena on tukea yksilön henkistä kasvua ja persoonallisuuden lujittumista sekä luovuuden ja sosiaalisten taitojen kehittymistä. Laaja-alaisen mallin mukaan varhaisiän musiikkikasvatuksen tavoitteena on musiikillisten elämyksien tarjoaminen sekä kuuntelukyvyn kehittäminen, musiikillinen itseilmaisu ja musiikin kokonaisvaltainen kokeminen eri työtapojen avulla. Työtapoja ovat laulaminen, loruileminen, musiikkiliikunta, soittaminen, musiikin kuunteleminen ja musiikin integrointi kirjallisuuteen, kuvataiteisiin, tanssiin ja draamaan. Elämysten avulla, leikin keinoin harjaannutetaan lapsen musiikillista muistia ja musiikin kuunteluvalmiuksia sekä tuetaan hänen motorista, kognitiivista, sosiaalista ja emotionaalista kehitystään. Opetuksen sisältö muodostuu musiikin elementeistä, joita ovat rytmi, muoto, harmonia, melodia, dynamiikka ja sointiväri. (Opetushallitus 2002, 6, 9, 16.)

Musiikkileikkikoulun tavoitteiden asettamisen ja suunnittelun lähtökohtana on muistaa huomioida lapsia sekä yksilönä että ryhmässä. Opetuksen rakenne tulee olla toimiva: Opetuksessa on käytettävä kaikkia musiikkileikkikoulun työtapoja. Tavoitteita asettaessa on huomioitava opetuksen aikajakso, joka on runkona kausisuunnitelmalle. Tärkeintä kausisuunnitelman tavoitteissa on yhden asiakokonaisuuden käsitteleminen kerrallaan, jolloin opetuksen tavoitesisällöt jaksottuvat eri tuokioihin. Musiikkikasva-

tus pohjautuu konstruktivistiseen ajatteluun, jonka mukaan opetus etenee ”spiraalina”: Valmiustason kohotessa tehtävän vaikeustasoa nostetaan rakentamalla uutta jo opitun päälle eli peilaamalla uutta vanhaan, aiemmin opittuun asiaan. (Marjanen 2002.)

Opiskelijana olen oppinut kirjaamaan kausisuunnitelmien lisäksi tavoitteet myös tun-
tikohtaisesti. Tyypilliseen tuntisuunnitelmaani sisältyy päätavoite eli musiikilliset ta-
voitteet, mutta myös psykomotoriset, kognitiiviset, sosiaalis-emotionaaliset, esteettiset
sekä omat pedagogiset tavoitteet, jotka tukevat musiikillisen tavoitteen saavuttamista
sekä rakentavat toiminnasta ja kokemuksista kokonaisvaltaisia ja syvällisiä. Musiikkia
koetaan siis kaikkien aistien kautta. Mielestäni opetuksen suunnitelmallisuus on erit-
tään tärkeää, koska sitä kautta on helppo varmistaa, että opetus varmasti koskettaa lap-
sen kehityksen jokaista osa-aluetta.

Ollarannan ja Simojoen (1989) mielestä musiikkikasvatuksen tärkeys piilee muun
muassa lorujen ja laulujen toistamisessa, joiden kautta luodaan turvallisuuden tunnet-
ta. Luovuuden säilyttämisessä ja kehittämisessä kannustus ja rohkaisu nousevat kes-
keisiksi asioiksi musiikkikasvatusta. Rytmien monipuolinen kehittyminen vaatii taas
tilan käyttöä, johon musiikkileikkikoulussa on ihanteelliset mahdollisuudet. On tärke-
ää, että lapsi pääsee juoksemaan, hyppimään, käyttämään omaa kehoaan ja suuria tilo-
ja rajoituksetta. Musiikkileikkikoulutuokion aikana lapsi pääsee tutustumaan maail-
maan, jossa vain mielikuviutus on rajana. Mielikuviutuksen käytöllä onkin suuri vaiku-
tus ongelmienratkaisutaitojen hallintaan ja sosiaalisiin tilanteisiin eläytymiseen. Edellä
mainittujen tavoitteiden lisäksi Ollaranta ja Simojoki nostavat esille myös suomalai-
sen kansanperinteen elvyttämisen ja säilyttämisen sekä myönteisen asenteen herättä-
misen musiikkia kohtaan. Tavoitteena on myös musiikin tiedollisten ja taidollisten
valmiuksien luominen ja kehittäminen sekä yksilön kokonaispersoonallisuuden tasa-
painoinen kehittäminen ja sosiaalisen kasvun edistäminen. Hyvä ilmapiiri on musiik-
kikasvatuksen ydin! (Ollaranta & Simojoki 1989, 121, 123, 131–132.)

Musiikillisen muistin ja kuuntelukyvyn kehittäminen

Alle puolivuotiaan lapsen musiikillisen muistin ja kuuntelukyvyn kehitystä tukevat
seurustelu, lorut ja laulut, joissa tulee esille yksinkertaisia sävelkulkuja ja rytmejä
mahdollisesti rauhallisen liikkeen yhteydessä. Jos tietyt laulut liitetään tiettyihin tilan-
teisiin, lauluihin yhdistyy aina sama tarkoitus. Monet perushoidon tilanteet ovat lisäksi
vauvalle epämiellyttäviä, ja musiikin avulla vauvan huomio kiinnittyy ikävästä asiasta

pois (Ollaranta & Simojoki 135). Kuuntelukykyä ja musiikillista muistia voi kehittää myös soittamalla vauvalle heleä-äänistä soitinta läheltä ja kauempaa, hiljaa ja voimakkaammin. Soittimen tulee olla näkyvillä, jotta vauva oppisi yhdistämään soittimen ja siitä tulevan äänen toisiinsa. Yli puolivuotiaille vauvoille nimetään jo tuttuja asioita ja läheisten nimiä sekä kerrotaan tapahtumien toimintoja muutamalla sävelellä (esimerkiksi solmisaatiotavuilla so-mi) laulaen. Puolivuotiaat osaavat myös jo kuunnella pieniä kauniita sävelmiä. (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piironen & Mäkinen 1993, 56–58.)

Musiikin mukaan liikkumisen harjoittaminen

Alle puolivuotiaan kanssa musiikin mukaan liikkumista harjoitellaan loruilla ja lauluilla, joihin liittyy esimerkiksi keinutus, hypitys, sormileikki, käsien taputtelu, jalkojen heiluttelu, helliminen, silittely tai vauvahieronta. Marakassin tai kulkusen soittaminen yhdessä vanhemman kanssa kehittää rytmistä soittamista. Yli puolivuotiaasta rohkaistaan musiikkiliikuntaan liikkumalla paljon yhdessä vauvan mielimusiikin tahtiin. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 58–59.)

Terveen äänenkäytön ja laulamisen opettelu sekä tukeminen

Vastasyntyneestä on tunnistettavissa neljä ääntelyn päätyyppiä: syntymäitku, nälkäitku, kipuitku ja mielihyvään liittyvä ääntely. Alle puolivuotiaan äänenkäytön ja laulamisen kehitystä tuetaan seurustelemalla ja laulamalla. Kehittävä harjoitus on vastaaminen vauvan ääntelyyn muunnellen: Kun lapsi jokeltaa aa aa aa, oo oo oo, aikuinen vastaakin aa, aa, aa, oo oo oo, baa, baa, baa, boo boo boo. Jokelteluun vastaamisessa on huomioitava rytmisyys, jota tuodaan esille taputuksella ja käyttämällä konsonantteja. Yli puolivuotiaalle lauletaan jo tutuista asioista ja sanoista, käsitteistä, tapahtumista ja toiminnoista. Rytmisesti ja melodisesti helppoja lauluja tulee kerrata lapsen kanssa ja niitä kannattaa laulaa myös eri sävellajeista. Laulava käsi havainnollistaa melodian hahmottamista, mitä harjoitetaan liikuttamalla lapsen kättä melodian kulun mukaisesti. Vauvan rohkaisemisessa laulamiseen erittäin tärkeitä asioita ovat vanhemman ilmeet sekä eläytyminen ja kokonaisvaltainen suhtautuminen musiikkiin. (Hongisto-Åberg ym. 1993, 60–61.)

Vauvamuskariryhmät jaetaan ryhmien aloittaessa 3–5, 6–8 ja 9–11 kuukauden ikäisiin. Tällä tavoin kehitystä voidaan tukea yksityiskohtaisemmin – tapahtuuhan vauvan kehityksessä huimia muutoksia ensimmäisen vuoden aikana. Vauvamuskarien kesto

on 45 minuuttia, josta puolituntia on aktiiviaikaa eli varsinaista muskaritoimintaa, ja varttitunti kuuluu vauvan hoitoon ja kuulumisten vaihtoon. Vauvamuskarissa teema-ajattelu ei ole oleellisinta tai edes välttämätöntä, mutta itse olen tykännyt siitä, että teema vie eteenpäin tuntia. Mielestäni teema toimii muskarin punaisena lankana, ja aikuisena koen, että musiikkiin on helpompi eläytyä, jos taustalla on tarina, jonka juoneen voi sukeltautua.

Vauvamuskarituokio aloitetaan aina samalla alkulaululla tai alkulorulla. Alkulaulu tai -loru luo turvallisuudentunnetta ja sen tarkoitus on toivottaa kaikki tervetulleeksi muskariin. Omassa opetuksessani en ole vielä koskaan käyttänyt alkulorua, vaan aloittanut tuokion laulamalla, mutta kumpikaan tapa ei ole toista huonompi. Alkulaulussa ja alkulorussa yleensä mainitaan lapsen nimi – tosin nimen mainitsemisen tärkeys nousee keskeiseksi vasta 6–8 kuukauden ikäryhmässä, jolloin vauva alkaa tunnistaa oman nimensä. Laulussa voi myös olla liikkeitä, kuten pienempien kanssa keinutusta, körötystä ja ilmaan heittämistä, joka onkin jokaisen vauvan suosikkijuttu. Alkulaulu tukee vahvasti vauvan sosiaalis-emotionaalista kehitystä sekä musiikillista kehittymistä kaikin puolin.

Alkulaulun jälkeen olen usein jatkanut loruilla ja runoilla, joihin liittyy koskettelua tai jokin leikki. Mielestäni teemaan liittyvät lorut ja runot virittävät vanhemmat ja itse opettajan tunnelmaan ja toimivat hyvinä alkujumppina tai -venyttelyinä vauvoille. Kosketteluhan liittyy myös vahvasti positiivisen kehonkaavan ja minäkuvan kehitykseen. Lorut ja runot tukevat vahvasti vauvan jokaista kehityksen osa-aluetta sekä tietenkin musiikillista kehittymistä. Kun loruja ja runoja esitetään vuorotellen hiljaa ja voimakkaasti tai hitaasti kiihtyen, niihin saadaan selkeästi mukaan dynaamisia eroja ja rytmistä muutosta.

Yleensä yritän jatkaa tuokiota lorujen parissa liittämällä niihin yksinkertaisen melodian. Silloin opitut lorut eivät jää irtonaisiksi, vaan rakentavat aasinsillan seuraavaan asiaan eli laulun opetteluun. Samojen asioiden käsitteleminen eri työtavoin on myös paras tapa tukea kaikkien aistien kautta oppimisen periaatetta. Laulua lauletaan lorun kautta opitun leikin säestämänä. Laululeikit lisäävät oman kehon tuntemusta. Laulaminen on mielestäni tärkein varhaisen musiikkikasvatuksen työtavoista musiikillisen kehityksen kannalta. Musiikin elementeistä parhaiten laulaessa tulee esiin melodia ja sointiväri, jotka ovat lähtökohtina ihmisen äänenkäytölle.

Laululeikistä siirrytään jouhevasti soittamiseen liittämällä lauluun rytmisoittimia tai laattoja. Sopivia soittimia kaikenikäisille vauvoille ovat aikaisemmin mainitsemani marakassi, kulkuset ja rumpu – ja tietenkin kehosoitimet. Isompien kanssa voidaan soittaa myös sävelpaloja, rytmikapuloita, putkipenaalia ja triangelia aikuisen avustuksella. Laulun mukana soittaminen tukee motoristen taitojen kehittymistä ja rytmitajua. Eri sointivärit tulevat tietysti esille selvimmin soittaessa eri soittimia. Soittimia voi myös itse keksiä tai rakentaa. Leivinpaperi on esimerkki mukavan rapisevasta ja helposti soitettavasta itse keksitystä soittimesta.

Soittamisen jälkeen on jo aika lähteä liikkeelle. Pienten kanssa tanssitaan tai marssitaan, pyöritään ja keinutaan sylikkäin, kun taas isommat voivat mennä vapaasti omilla jaloillaan vanhempien tukiessa käsistä, kainaloista tai kyynärvarsista. Rytmien, muodon ja dynamiikan elementit ovat parhaiten koettavissa musiikkiliikunnan kautta, koska tuolloin lapsi pääsee kokemaan ne kokonaisvaltaisesti kehollaan.

Muskarituokion loppuun suositellaan käytettävän rentoutusta, johon liittyy kuunteleminen ja musiikkiin rauhoittuminen äidin sylissä. Rentoutuminen voi olla myös vauvahieronta. Tuokion voi päättää myös kuvataideintegrointiin, joka käytännössä tarkoittaa musiikkimaalausta. Vauvojen kanssa voi maalata joko myrkyttömällä sormiväreillä tai eri makuisilla ja värisillä marja- ja juuressoseilla.

Muskaritoiminta päättyy aina samalla loppulaululla. Sen tarkoitus on luoda turvallisuuden tunnetta ja kehittää musiikillista muistia. Loppulaulun alkaessa vauva ymmärtää, että tuokio on päättymässä, mikä auttaa vauvaa hahmottamaan omaa päivärhythmiänsä. Joskus minulle on käynyt niinkin surkeasti, että loppulaulun alkaessa vauvalta purskahtaa itku, mutta toisaalta sehän on vain merkki siitä, että vauvalla on ollut kiivaa, ja opettaja on onnistunut luomaan mukavan, toimivan muskarin!

4 POHDINTA

Varhaisiän musiikkikasvatus on erittäin tärkeää aloittaa jo vauvan syntyessä, sillä – kuten tutkimukseni osoittaa – se tukee vauvan jokaista kehityksen osa-aluetta. Mielestäni on helppoa ja loogista yhtyä lastenpsykiatri Mirjam Mäntymaan väitteeseen, jon-

ka mukaan vauvojen harrastusten tärkeimmäksi tavoitteeksi nousee vauvan ja vanhemman vuorovaikutussuhteen luominen, koska sen myötä vauva voi muodostaa perusturvallisuuden tunnetta ja rakentaa maailmankuvaansa ja minäkuvaansa (Könönen 2006, 40). Musiikkikasvatuksen pääperiaatetta ajatellen tärkeimmäksi tavoitteeksi persoonallisuuden kehittymisen rinnalle nousee myös hyvän musiikkisuhteen syntyminen (Opetushallitus 2002, 6).

Tutkimuksessa selvisi, että vauva oppii aistimalla ympäristöään sensomotorisesti, ja terveen vastasyntyneen vahvin aisti on tuntoaisti. Varhaisiän musiikkikasvatus tarjoaa vauvalle erilaisia virikkeitä, joilla ruokitaan kaikkien aistien kautta oppimista. Koska pieni vauva liikkuu aina kokonaisvaltaisesti, vauvamuskarissa pyritään etenemään motoriikan kehittämisessä proksimodistaalisen ja kefalokaudaalisen kehityksen mukaisesti. Motoristen taitojen kehittämisen lähtökohtana on, että lapsi kokee liikkeet kokonaisvaltaisesti. Koska vauvan liikkeet ovat vielä tahdosta riippumattomia, vanhemman on toimittava niin sanottuna välikappaleena vauvan opettellessa tuntemaan omaa kehoaan. Tästä syystä kosketus on tärkeintä vauvan opettellessa omaa kehonhallintaa.

Rytmin merkitys on myös erittäin suuri lapsen kokonaisvaltaista kehitystä ajatellen. Mitä pienempi lapsi on kyseessä, sitä merkittävämmiksi sykkeen ja rytmin kokeminen muodostuvat. Jo ennen syntymää lapsi tuntee oman sydämensykkeen sekä äidin sydämensykkeen omassa kehossaan. Synnyttyään lapsen elämää rytmittää myös päivärytmi. Rytmin kokemisella on hyvin laaja vaikutus motoriseen kehittymiseen – esimerkiksi kävely on rytmistä motorista toimintaa. Myös puheen kehittyminen edellyttää motoristen taitojen hallintaa, koska puhuessa täytyy hallita puhemotoriikkaa.

Vauvamuskarit tukevat vauvan psykomotorisen osa-alueen kehittymistä musiikkiliikunnan avulla, johon sisältyy myös kosketus ja hyväily lorujen ja runojen rytmisissä. Muskarissa kerrytetään vanhempien runo- ja loruvarastoa ja annetaan niihin liittyviä leikki-ideoita, jotta vanhemmat voisivat runoilla ja loruilla vauvoille myös kotona.

Yllätyin positiivisesti tutkiessani tuloksia siitä, miten kauaskantoinen vaikutus varhaisella motoriikan kehityksellä onkaan. Musiikkiliikunta, lorut, runot, hokemat ja pienet laulut sekä sadut edistävät myös lapsen kognitiivista kehitystä. Kielen kehityksen lisäksi ne edistävät havaintokyvyn, ajattelun sekä muistin kehittymistä ja ylipäänsä

kaikkea oppimista. Jos lapsen motorisia taitoja kehitetään, lapsen motivaatio tutkia ympäristöään on huomattavasti suurempi, kuin jos lapsi on motorisesti kömpelö. Tutkiminen ja havainnointi edistävät oppimista. Satujen kuuntelemisen taito liittyy pääosin mielikuvituksen käyttämiseen, johon tarvitaan luovuutta. Mielikuvitus ja luovuus taas vaikuttavat matemaattiseen ajattelun ja sosiaaliseen tilannetajun kehittymiseen.

Musiikillisen muistin harjoittaminen vauvamuskarissa lähtee aluksi siitä, että vauva oppii tunnistamaan muskarin alkulaulun ja loppulaulun, jotka pysyvät aina samoina. Varhaisiän musiikkikasvatuksessa annetaan eväitä vauvojen musiikillisen muistin kehittämiseen myös rohkaisemalla vanhempia laulamaan tiettyjä muskarissa opittuja lauluja aina tietyissä tilanteissa kotona.

Mielestäni erikoispsykologi Pekka Räsänen on osunut kognitiivisen kehityksen ytimeen huomauttaessaan, että oppimisen lähtökohtana on aina tunne! (Rantanen 2003, 34–35.) Juuri samaa oppimisen ilon tunnetta haetaan myös varhaisiän musiikkikasvatuksella, ja siksi kannustus on elintärkeää musiikin oppimisessa. Vanhemman kanssa yhdessä koetut onnistumisen kokemukset ja positiiviset elämykset ovat edellytyksenä vauvan positiivisen kehonkaavan ja minäkuvan syntymiselle ja niiden myötä myös halulle oppia uusia asioita.

Vauvamuskarissa vahvistetaan vuorovaikutussuhteen muodostumista vauvan ja vanhemman välillä, mutta hyvin keskeistä on myös erilaisten vuorovaikutussuhteiden luominen ryhmässä. Vauvamuskarissa vertaistuen tärkeyden saavat kokea sekä vanhemmat että vauvat, ja juuri tämä asia tekee musiikkileikkikoulutoiminnasta niin tärkeää verrattuna musiikin harrastamiseen ainoastaan kotona perheen kesken.

Mielestäni Lily Chen-Hafteck:n (2004) tutkimukset ovat todisteena siitä, miten musiikkikasvatus vaikuttaa vauvan musikaalisuuteen. Myös niissä rytmin merkitys nousee vahvasti esiin. Kun kaikista tehdyistä tutkimuksista tekee yhteenvedon, voisi päätellä, että musiikin elementeistä rytmi on tärkein, ei vaan musiikillisen kehityksen, mutta myös psykomotorisen, kognitiivisen ja sosiaalis-emotionaalisen kehityksen kannalta. Toisaalta musiikki ei ole musiikkia ilman kaikkia sen elementtejä – rytmia, muotoa, harmoniaa, melodiaa, dynamiikkaa ja sointiväriä – jotka muodostavat koko varhaisiän musiikkikasvatuksen sisällön.

Mielestäni olen saavuttanut tutkimuksessani hyvin johdannossa käsiteltyjä työn tavoitteita yhdistämällä sekä uutta että vanhempaa tietoa omiin tietolähteisiini. Omat tietolähteeni muodostuvat pääosin aikaisemmin opituista asioista ja omista kokemuksista. Uskon, että moni varhaisiän musiikkikasvattaja hyötyy työni ansiosta suunnitellessaan vauvamuskaria; sen tavoitteita ja työtapoja. Nostan selkeästi esiin esimerkkejä havainnollistaakseni tietoa. Esimerkeistäni löytyy myös vauvan eri kehityksen osa-alueiden kehittämiseen liittyviä valmiita ideoita. Niissä tuon esiin myös varhaisiän musiikkikasvatuksen eri työtapoja, joiden kautta ideoita voi lähteä toteuttamaan.

Mikäli vauvamuskari on jollekin epäselvä käsite, tutkimukseni selvittää hänelle varhaisiän musiikkikasvatuksen kehitystä, vauvamuskarin tavoitteita ja työtapoja, sekä musiikin vaikutusta vauvaan. Tutkimuksestani hyötyvät sekä varhaisiän musiikkikasvattajat että vauvaperheet. Työ käsittelee alle yksivuotiaan kehityksen kulkua perusteellisesti, mutta selkeästi nostaen esiin esimerkkejä vauvan kehityksestä ja kokonaisvaltaisen kehityksen tukemisesta varhaisiän musiikkikasvatuksen keinoin.

LÄHTEET

- Aaltonen, M., Ojanen, T. Sivén, T., Vilhunen, R. & Vilén, M. 1997. Lapsen aika. 6.–8. p. Juva. WSOY.
- Chen-Hafteck, L. 2004. Music and movement from zero to three: A window to children's musicality. In proceedings of the ISME Early Childhood Commission Conference, 5–10 July, Barcelona.
- Hongisto-Åberg, M., Lindeberg-Piironen, A. & Mäkinen, L. 1993. Musiikki varhaiskasvatuksessa. Hip hoi, musisoi! 4. p. Tampere: Tammer-Paino.
- Hurme, V. 2006. Katselukirjat – Merkkikieltä pienille lapsille. Tyyris tyllerö 3/2006, 9–15 .
- Kiuru, T. & Otsamo, K. 2001. Näin minä kehityn; osa 4 (9–12 kk), Vierastajasta valloittajaksi: Ensimmäisen vuoden loppu on huiman kehityksen aikaa. Vauva 12/2001, 44–47.
- Könönen, A. 2006. Sukellus, kikatus – ja väsymys. Vauva 9/2006, 44–42.
- Laine, S. 2005. Riemua ja rytmejä muskarissa. Kaksplus 9/2005, 22–23.
- Marjanen, K. 2002. Musiikkileikkikoulun tavoitteet, syksy 2002 – musiikkipedagogi (AMK). Oppimateriaali 9.10.2002. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, kulttuuri, musiikin koulutusohjelma.
- Marjanen, K. 2004. Odottavat äidit ja varhaisiän musiikkikasvatus. Materiaalia. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, kulttuuri, musiikin koulutusohjelma.
- Micarte design. 2007. Varhaisiän musiikkikasvattajat ry. Viitattu 17.12.2007. www.vamory.org, VaMo ry.
- Ollaranta, R. & Simojoki, M. 1989. Laulan lasten lailla. Musiikin varhaiskasvatuksen opas. Keuruu: Otava.
- Opetushallitus. 2002. Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetus suunnitelman perusteet 2002, 6, 9, 16. Määräys 41/011/2002. Viitattu 17.12.2007. www.oph.fi, opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteet, taiteen perusopetus.
- Otsamo, K. & Ypyä, R. 2001. Näin minä kehityn; osa 2 (3-6 kk), Perheen päiväsäde: Vauvaa alkaa kiinnostaa, mitä ympärillä tapahtuu. Vauva 10/2001, 60–63.
- Otsamo, K. & Ypyä, R. 2001. Näin minä kehityn; osa 3 (6-9 kk), Touhukas tutkija: Minua ei pidättele mikään! Vauva 11/2001, 44–47.
- Pantsu, L. 2005. Muskarin vauvaryhmät. Oppimateriaali. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, kulttuuri, musiikin koulutusohjelma.
- Pantsu, L. 2005. Vauvamusikkileikkikoulutoiminnan tuntikohtaiset tavoitteet, yhteenveto. Oppimateriaali. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, kulttuuri, musiikin koulutusohjelma.

Rantanen, K. 2003. Sadut ja Sormileikit opettavat vauvalle myös matematiikkaa: avainsana on myönteinen tunne. *Vauva* 9/2003, 34–35.

Rinne, M. 2004. Liiku, leiki ja laula. *Vauva* 1/2004, 28–30.